

La situació social del català a Granollers

171

Ponències
Anuari del
Centre d'Estudis
de Granollers
2009

La llengua és l'eina que permet la comunicació entre els membres d'una comunitat. A Granollers conviuen dues llengües: la catalana i la castellana, i tots els ciutadans i ciutadanes tenen el dret i el deure de conèixer les dues llengües vehiculars del país: el català i el castellà.

Com a ciutadanes de Granollers, vam voler investigar la situació de la nostra llengua materna, el català. El nostre treball¹ partia de la hipòtesi que el català es troba en una situació d'inferioritat d'ús respecte del castellà i volíem analitzar diversos aspectes relacionats amb la llengua, com per exemple la llengua materna, la llengua d'identificació, el bilingüisme i el tipus d'individus entre d'altres, per aprofundir en l'anàlisi de l'ús d'aquesta llengua a Granollers.

Així, els nostres objectius van ser els següents:

- Determinar quins tipus de famílies hi ha a Granollers basant-nos en l'ús de la llengua catalana i la castellana (llengua materna i llengua d'identificació) en diferents àmbits: a casa, al carrer, a la feina i a l'escola.
- Conèixer l'opinió que tenen els habitants de Granollers respecte d'aquestes dues llengües.
- Determinar si a Granollers hi ha una situació de diglòssia.
- Comparar els usos del català i del castellà a l'escola pública i a la concertada.
- Veure si la llengua materna i la llengua d'identificació coincideixen o no en un individu i a la família, ja que creiem que són factors que influeixen en la parla.
- Investigar el paper que els immigrants juguen en la societat granollerina.

¹ Aquest treball va quedar finalista del Premi Camí Ral de treballs de recerca de batxillerat convocat pel Centre d'Estudis de Granollers per al curs 2008/09 i es pot consultar a l'Hemeroteca Municipal Josep Móra de Granollers (Arxiu Comarcal del Vallès Oriental) i a la biblioteca de l'Associació Cultural de Granollers. Presentat a l'Escola Pia de Granollers, va tenir com a tutor el professor Lluís Baella.

- Descobrir quina llengua adopten primerament, quina valoració fan de cadascuna i saber quin paper juguen les llengües en la seva integració.

Per tal d'assolir els objectius plantejats, la nostra recerca va consistir a passar enquestes als alumnes de 4t d'ESO de dues escoles concertades de Granollers (Escola Pia i Escola Jardí), i dues de públiques (IES Vallbona i IES Cumella), amb l'objectiu d'analitzar la utilització de la llengua catalana. Les enquestes estaven estructurades en dues parts. La primera part consistia en una sèrie de preguntes per a l'alumne, mentre que a la segona, les preguntes anaven adreçades als pares.

D'un total de 326 enquestes que vam passar a les promocions de 4t d'ESO del curs 2007/08, ens en van retornar 81 que vam poder aprofitar. El nombre és reduït, sobretot a causa de la dificultat que presentava enquestar els pares. A l'Escola Jardí, totes les enquestes que vam obtenir eren incompletes. La part corresponent als pares no va ser resposta. Per aquest motiu no les vam poder aprofitar en el nostre treball de recerca; tot i així disposàvem d'un nombre més elevat d'enquestes procedents de l'escola concertada: de les escoles públiques vam obtenir 33 enquestes, i de l'Escola Pia, 48. Per tant, vam creure que no era convenient passar més enquestes a una altra escola concertada per tal de substituir les enquestes del Jardí.

Un cop recollides totes les enquestes, vam creure necessari passar enquestes a alumnes nous, perquè les que teníem eren insuficients. De les escoles públiques ja havíem obtingut resultats suficients, però no de l'Escola Pia. Per aquest motiu, passat l'estiu vam passar enquestes als alumnes nous de l'Escola Pia.

D'altra banda, vam entrevistar les directores de l'Escola Pia, IES Vallbona i IES Antoni Cumella. També vam entrevistar una professora de català de l'Escola Jardí i l'encarregada de l'aula d'acollida i del servei psicopedagògic de l'Escola Pia. A més, vam parlar amb el sociòleg Joan Pujolar, amb l'especialista en psicologia evolutiva i educació Joaquim Arnau i amb un membre del Partit de la Ciutadania.

Finalment, vam comparar el nostre treball amb l'estudi realitzat a Granollers per Antoni Riera, Rosa Sagalés i Jordi Sedó l'any 2006:

Granollers: observatori sociolingüístic. Cinc anys d'enquestes als alumnes de 4t d'ESO.

El punt més destacat del nostre treball de recerca és la determinació del tipus de famílies de Granollers basant-nos en l'ús de la llengua catalana i de la castellana, a partir del qual vam obtenir diversos resultats. Vam elaborar la classificació partint dels conceptes d'Antoni M. Badia sobre el bilingüisme natural i ambiental. Seguint aquest criteri, tota família pot tenir una classificació de caràcter natural i una altra de caràcter ambiental. La de caràcter natural fa referència als orígens, és a dir, a la llengua materna. D'altra banda, la de caràcter ambiental fa referència a la llengua que utilitza un individu per influència social, és a dir, a la llengua amb la qual un individu s'identifica. D'aquesta manera sabrem com influeixen l'entorn familiar i el social en un individu. Conseqüentment vam definir:

Família natural

Catalana natural: la llengua materna de tots els membres de la família és el català.

Castellana natural: la llengua materna de tots els membres de la família és el castellà.

Bilingüe natural: la llengua materna d'un progenitor és el català i la de l'altre, el castellà. El fill està en contacte amb les dues llengües des del naixement.

Família ambiental

Catalana ambiental: tots els membres de la família s'identifiquen amb la llengua catalana.

Castellana ambiental: tots els membres de la família s'identifiquen amb la llengua castellana.

Bilingüe ambiental: la llengua amb la qual s'identifiquen els membres de la família no coincideix. Per exemple, els dos progenitors poden sentir-se identificats amb una llengua i el fill amb l'altra.

La classificació ens va permetre comparar les escoles per veure quina família predominava en cada una i quins eren els usos del català i del castellà:

Famílies naturals

La família natural predominant a l'escola concertada és la catalana. A la pública és la castellana.

La família natural bilingüe de l'escola pública és només un terç de la concertada.

El nombre de famílies naturals castellanes de l'escola concertada és molt semblant al de les catalanes de l'escola pública.

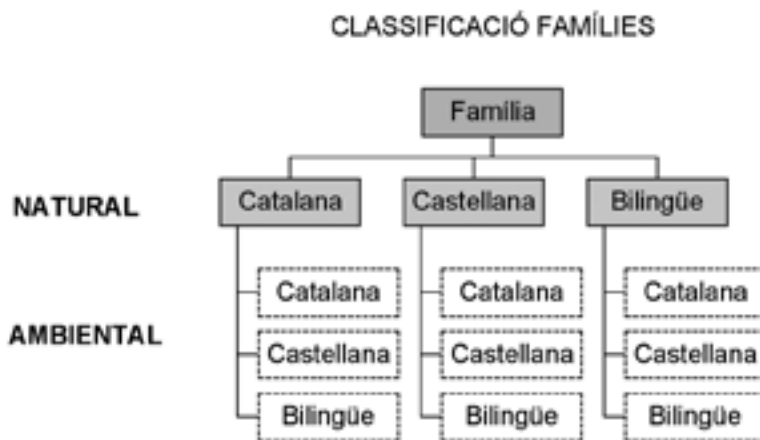
Famílies ambientals

La família ambiental predominant a l'escola concertada és la catalana. A la pública és la castellana.

La família ambiental bilingüe de l'escola pública és igual a la de la concertada.

El nombre de famílies ambientals castellanes de l'escola concertada és igual al de les catalanes de l'escola pública.

Amb la combinació de les famílies naturals i ambientals vam originar els diferents tipus de famílies de la nostra investigació. Aquesta classificació mostra quines són les famílies que tenen la mateixa llengua materna i d'identificació i les famílies que tenen una llengua d'identificació diferent de la materna.

De les possibles combinacions mostrades a l'esquema anterior vam fer quatre grups principals per analitzar els usos que cada família fa de les llengües. L'últim grup inclou totes les variacions de les famílies que no s'identifiquen amb la mateixa llengua materna.

Les famílies que vam analitzar són les següents:

Natural i ambiental catalana
Natural i ambiental castellana
Natural i ambiental bilingüe
Natural ≠ ambiental

Els resultats del treball van verificar la nostra hipòtesi que el català es troba en una situació d'inferioritat d'ús respecte al castellà a Granollers, concretament a l'escola. Aquesta realitat l'hem comprovat analitzant els usos lingüístics a l'escola a través de les enquestes obtingudes, que descrivim a continuació:

a) Escola concertada

Famílies naturals i ambientals catalanes

El fill utilitza el català com a llengua vehicular, tant a l'hora de classe com a l'hora del pati. Es dona algun cas puntual d'alumnes catalanoparlants que canvien la seva llengua per la castellana a l'hora de comunicar-se amb els seus amics castellanoparlants.

Famílies naturals i ambientals castelles

A l'hora de classe els alumnes parlen aproximadament les dues llengües igual mentre que a l'hora del pati té preferència el castellà.

Famílies naturals i ambientals bilingües

Parlen les dues llengües. A l'hora de classe parlen més en català, mentre que a l'hora del pati té preferència el castellà.

Família natural ≠ ambiental

S'observa molta diversitat lingüística i cap de les dues llengües és predominant.

Famílies immigrants castelles de llengua materna

A les hores de classe, aproximadament la meitat dels alumnes parla sempre en castellà o més en castellà que en català. El 50% restant

parla aproximadament les dues llengües, o més en català que en castellà. A l'hora del pati parlen gairebé tots més en castellà que en català o sempre en castellà.

Famílies immigrants que no tenen com a llengua materna el castellà

A l'escola sempre parlen en català, tant a l'hora de classe com a l'hora del pati.

b) Escola pública

Famílies naturals i ambientals catalanes

Tant a l'hora de classe com a l'hora del pati acostumen a parlar més en castellà que en català.

Famílies naturals i ambientals castellaneres

El castellà és la llengua que més s'usa a la classe i a l'hora del pati. La directora de l'IES Vallbona, Remei Alonso, ens explicava que hi ha més tendència a parlar en castellà a l'hora de classe, tot i que només un 10% de classes són totalment en castellà. Els factors que acaben determinant la llengua són dos: el professor (que sol ser flexible i canvia de llengua si els alumnes se li dirigeixen en castellà) i el tipus de classe (a cada aula hi ha aproximadament un 30% de nousvinguts sud-americans). Això fa que la resta d'alumnes adoptin el castellà independentment de l'assignatura, deixant a part les assignatures de llengües.

Famílies naturals i ambientals bilingües

Parlen les dues llengües. A l'hora de classe parlen més en català, mentre que a l'hora del pati té preferència el castellà.

Família natural ≠ ambiental

S'observa molta diversitat lingüística i cap de les dues llengües és predominant.

Famílies immigrants castellaneres de llengua materna

A l'hora de classe no hi ha cap alumne que es decanti únicament per una llengua, però sí que hi ha més tendència a parlar en castellà. De les enquestes obtingudes trobem un 50% d'alumnes que parla més en castellà que en català, un 33,33% que parla més català que castellà i el 16,67% restant parla aproximadament

les dues llengües igual. A l'hora del pati, la totalitat dels alumnes nous parlava en castellà.

Famílies immigrants que tenen com a llengua materna el castellà

A l'escola, la meitat d'aquests alumnes parlen tant en català com en castellà. L'altra meitat es decanta per una de les dues llengües. A l'hora del pati, però, tots parlen sempre en castellà o més en castellà que en català.

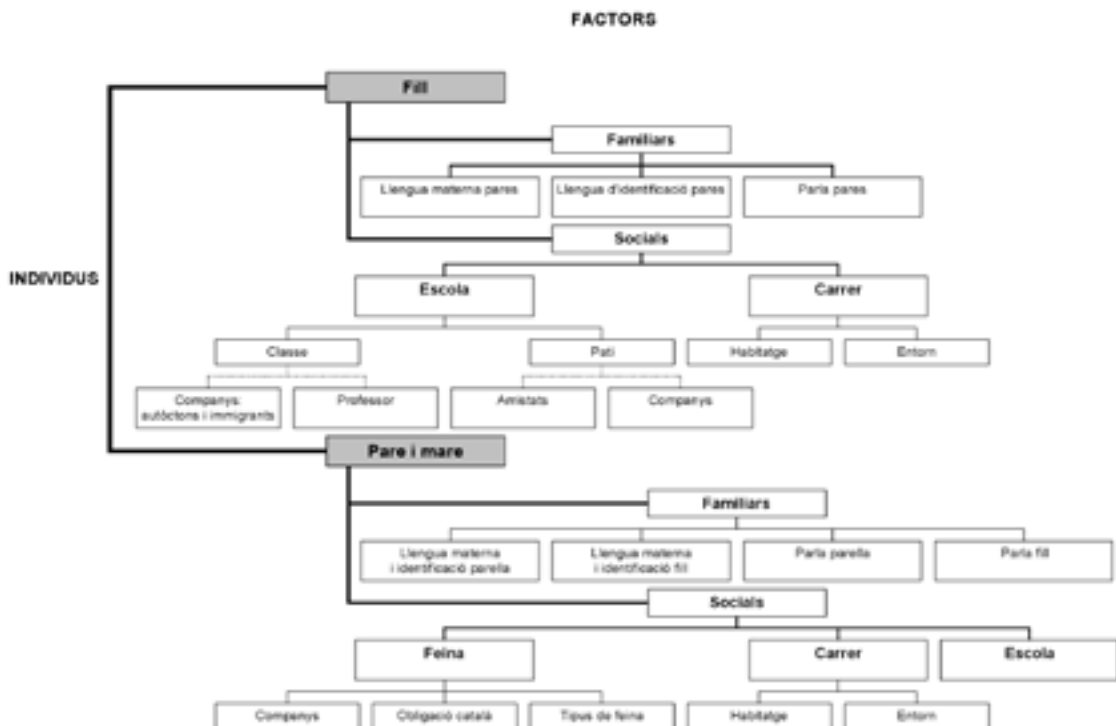
Tot i això, cal matisar que no es dona una situació de diglòssia a la societat, ja que el castellà no ocupa les funcions formals i el català les informals. Les dues llengües són utilitzades per a les mateixes funcions. El principal condicionant de l'adopció i l'ús d'una llengua o una altra és l'entorn, tant el social com el familiar, que també influeix en el fet de sentir-se identificat amb una llengua o una altra.

Alguns dels factors de l'entorn estudiats es poden observar a l'esquema que apareix a continuació. Primerament, hem diferenciat els factors que influeixen en el fill i els que afecten els pares. Seguidament, en un subapartat els hem agrupat en familiars i socials. Com a factors familiars és rellevant destacar la llengua materna, la d'identificació i la parlada per la resta de familiars amb els quals es conviu. Com a resultat, es crea un entorn familiar que pot ésser molt divers i sovint es veu influenciat per la societat. Joan Pujolar exposa que el fill sol adoptar la llengua o les llengües d'ús habitual en el seu entorn. Si a l'entorn predomina clarament una llengua diferent de la de casa, els nens solen acabar parlant millor la de fora. Si a fora es parla més d'una llengua, i una és la de casa, aquesta agafa més pes, i si a casa se'n parlen dues o més, els resultats ja són més difícils de preveure.

Com a factors socials, destaquem, d'una banda, l'escola, on diferenciem entre la llengua parlada a l'hora de classe i la que es parla a l'hora del pati, ja que sovint no és la mateixa. A causa de la vehicularitat de la llengua catalana a l'escola, dins l'aula hi sol haver un ambient més catalanoparlant que no pas a l'hora del pati. Els professors tenen part de la responsabilitat de garantir que això sigui així, tot i que finalment els alumnes decideixen quina llengua adoptar i les amistats juguen un paper important en aquesta decisió. En aquesta línia cal tenir present la facilitat

dels catalanoparlants per canviar de llengua, cosa menys freqüent en castellanoparlants.

Respecte als pares, esmentem l'escola com a factor rellevant perquè té un paper important: el fet que l'escola es dirigeixi en català a la família crea un vincle d'unió amb la llengua catalana i alhora amb el fill, de manera que els pares —sobretot castellanoparlants i nouvinguts— passen a familiaritzar-se més amb aquesta llengua i a sentir-s'hi més identificats. Gràcies a això, hem vist com les mares solen identificar-se més amb el català que no pas els pares, i alhora això fa que hi hagi immigrants que es decideixen a aprendre'l (sobretot mares). D'altra banda, la zona on viu i l'entorn que l'envolta també determina la llengua que parla un individu. Per exemple, a les zones perifèriques sol haver-hi més concentració de nouvinguts que no pas al centre de Granollers i la llengua que solen adoptar primerament és el castellà. Per acabar, l'ambient de la feina o el tipus de feina també són condicionants. En algunes feines —sobretot en aquelles de cara al públic— sol exigir-se la coneixença del català.

Tant en les enquestes com en les entrevistes hem pogut comprovar que l'ús de la llengua castellana és clarament predominant al carrer i a l'escola pública. Aquest fet es dona sovint per la comoditat que suposa parlar en castellà, llengua coneguda per tothom. És per aquest motiu que els autòctons canvien de llengua o usen directament la llengua castellana per establir la comunicació al carrer, sobretot amb els immigrants. Així doncs, també cal esmentar el caràcter bilingüe dels catalanoparlants, més que no pas dels castellanoparlants.

Destaquem la importància de tots els immigrants, tant els de parla castellana com els que parlen altres llengües, a l'hora de verificar la nostra hipòtesi, ja que solen adoptar abans el castellà que el català, tot i que depèn molt de la llengua materna. Un treballador del departament d'immigració ens va explicar que molts dels immigrants de Granollers provenen de països de parla castellana, com per exemple Bolívia, Perú, Melilla, Equador, etc. Per tant, quan arriben a Catalunya ja tenen coneixença d'aquesta llengua i això els suposa un avantatge per defensar-se en un nou país. Per aquesta raó ens remarcava que a molts d'ells no els cal aprendre el català, ja que amb la seva llengua materna ja en tenen prou per fer-se entendre i són més reticents a aprendre'l. D'altra banda, hi ha els qui provenen d'altres països on ni el català ni el castellà són coneguts, com per exemple part del Marroc, Guinea, el Congo, el Senegal, països de l'Est, etc. En aquest cas, els immigrants solen adoptar la llengua de l'entorn.

Els immigrants juguen un paper molt important en la previsió futura de les llengües, per tant, se'ls ha d'informar de la realitat catalana perquè aprenguin la llengua i la mantinguin viva. La llengua pot ser el vincle d'integració a la societat. En aquest treball hem comprovat la importància de la vehicularitat del català a l'escola. Per això, molts dels nouvinguts integren la llengua catalana, sobretot aquells que es troben en escoles més catalanoparlants que castellanoparlants.

A l'escola pública hi ha més famílies castellaneres i això fa que augmenti l'ús d'aquesta llengua entre els joves de l'escola pública. A més a més, l'aula d'acollida és una ajuda eficaç que garanteix la coneixença del català i un possible ús d'aquesta llengua. Encara que l'escola no és asseguradora de la llengua catalana, sí que n'és

una gran promotora. A més a més, l'escola és el vincle gràcies al qual pares castellanoparlants i immigrants decideixen aprendre la llengua catalana per unió amb els fills.

La llengua castellana sol estar més ben valorada entre gran part de la població. Entre els immigrants s'observen diferències: els sud-americans tendeixen a atribuir-li menys valor que aquells que no tenen el castellà com a llengua materna.

Finalment, creiem que els resultats del procés de normalització del català comencen a ser visibles: la població granollerina és conscient de la importància de la llengua catalana. No obstant això, la llengua castellana sol ser més ben valorada per gran part de la població perquè creuen que és més útil fora d'Espanya i que el català el parla poca gent. D'aquesta manera, verifiquem un cop més la nostra hipòtesi: hi ha una situació d'inferioritat d'ús respecte a la llengua castellana i, per tant, s'ha de seguir promovent el català.

Laia Camins i Fàbregas
Mireia Camins i Fàbregas
Escola Pia de Granollers